

φοή.

Αλλ' οὐχ ἕσσον δριμόλογητέον ὅτι οὗτος ὁ τόπος, τοῦτο τὸ ἔσχατον καὶ ἀόρατον ὅπερ ὑπολείπεται, τὸ ἐν φεγγίᾳ εἰδὴ ἐκμαγμάτων δίκην ἐναποτυποῦται, ως φραγμὸς ἀνυπέρβλητος προκύπτει τὴν εἰς ἑαυτὸν πορείαν τοῦ Ὀντος κωλύων. Ο τοῦ Ἡρακλείτου ἄρα ποταμὸς, ἵδεο λογικὸς παρὰ τῷ θείῳ Πλάτωνι κατασὰς, εἰς δὲ τὸν φραγμὸν τοῦτον καταρρέεσας, ἴσταται πως ἀδρανῆς καὶ τὰ τοῦ Παρμενίδείου Ὀντος παθήματα πάσχει· οἱ δὲ ἀριθμοὶ οἱ Ηὐθαγορικοὶ διωχεύτευσαν τὸν βροῦν αὐτοῦ μέχρι τῆς δεξαμενῆς. Μένετι ἄρα ὑπόλοιπον καίτοι πάνυ λεπτὸν, ως φραγμὸς κωλύων τὸν ποταμὸν τὸν Πλατωνικὸν ἀψόρρουν γενέσθαι. Εἰ μὲν οὖν δὲ Πλάτων τῆς ισχυούσης προλήψεως παντάπασιν ἀπαλλαγεῖς, καθ' ἣν περ τὸ ὄρατὸν ως τοῦ ἀοράτου τρόπον τινὰ ἐναντίον κατ' οὐσίαν ὃν νοεῖται, ἐκποδὼν τὸ κώλυμα ἐποιεῖτο, εἶχεν δὲ πάντως τὸν βροῦν τοῦ ποταμοῦ εἰς αὐτὸν τὸν ποταμὸν περιτρέψαι καὶ οὕτως δὲ ἐγγύτερον τοῦ τελείου ἥπτετο (α)· πᾶσα γὰρ ἀλληλή κίνησις πλὴν τῆς κυκλοτεροῦς ἀτελῆς καὶ τοῦτον τὸν τρόπον δὲ Ἡρακλείτειος ποταμὸς ἀψόρρους καὶ αἰώνιος ωκεανὸς ἐγένετ' αὖτις. Αλλὰ καὶ τούτου κατορθωθέντος, τοῦ παντὸς δέομεν ὑπολαβεῖν ὅτι αὐτό γε τοῦτο

καὶ μαθηματικῶν ἐπιστημῶν ἀσυγκρίτῳ τῷ λόγῳ σοφώτερος ὁν τοῦ Ἐγέλου, φησὶν ὅτι ἕνια τῶν περὶ φύσεως ἐν τῷ Τιμαίῳ ἀνελπίστους ἀναλογίας παρέχει πρὸς τὰς νῦν ὑπαρχούσας ἐπιστήμας τὰς φυσικάς.

(α) Ο Ἐγελος τὸν φραγμὸν ἐκεῖνον λύσας, κίνησιν κυκλοτερῆς οὐ ταῖς ἴδεαις ἢ τοῖς εἴδεσι παρέσχεν, ἀλλὰ τῇ Ἰδέᾳ καὶ ταῖς κατηγορίαις. Ἐπιθετικὸς δὲ καὶ τὸν ἡμέτερον λόγον πρὸς τὴν Ἑλλ. γνωλαίαν.

τέλειον κατὰ πάντα ὥφθη ἀν τὸ φιλοσόφημα· ἐπεὶ οὐ μόνον πολλὰ ἄλλα τῶν Πλατωνικῶν ἀσυμβίβαστ' ἀν ἄλληλοις ἔμεινεν, ἄλλα καὶ πολλὰ ἄλλα καὶνὰ ἀνεφύη ἀν κωλύματα πρὸς τελειότητα· ἄλλα γοῦν κατ' οὐσίαν ὥφθη ἀν τὸ σύστημα τοῦτο ἀἰδιότητός τινος μετέχον.

Νῦν δὲ πῶς ἔχει ἄρα γε ὁ φραγμὸς οὗτος ὁ νόθῳ λογισμῷ περὶ ληπτὸς πρὸς αὐτὸς τὸ κατ' ἐξοχὴν "Ον; — ἐδιχάσθη ἄρα τὸ "Ον καὶ κατὰ Πλάτωνα, τούτῳ τῷ φραγμῷ προσκόψαν· ὃ δὲ διχασμὸς τοῦ "Οντος ἦτοι ὃ ἐν φιλοσοφίᾳ δυασμὸς λεγόμενος ἀτελείας ἢ μᾶλλον εἰπεῖν ἀτελοῦς ἐπιτυχίας τεκμήριόν ἔστιν. Ἀλλὰ τῷ Πλάτωνι ὃ διχασμὸς κατὰ τὴν κάτω ὁδὸν ὡς ἔπος εἰπεῖν συμβέβηκεν, ἄλλοις δὲ συμβαίνει κατὰ τὴν ἄνω.

Καὶ τοῦτο δὲ περὶ Πλάτωνος λέγοντες ὅτι κατὰ τὴν ἄνω ὁδὸν διχασμὸς αὐτῷ οὐ συνέβη καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ τρόπον τινὰ ἀπολογούμενοι ὅτι ὁ Θεὸς οὐχ ὡς ἀπλῶς ποιητικὴ εἰκὼν τῷ λόγῳ ἐπεισῆκται εἰς τὸν κόσμον, ὡς κυρίως ἄλλότριος ὡν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐπιεικῶς τῷ δημιουργήματι ἦτοι τῷ κόσμῳ παντὶ συνηρμοσμένος φαίνεται, καὶ ταῦτα οὕτω λέγοντες, σχολῇ γε τοιοῦτόν τι βουλοίμεθ' ἀν ίσχυρίσασθαι, οὕτως ἐνιαῖον καὶ τρόπον τινὰ συμπαγὲς τὸ φιλοσόφημα ὑπάρχειν, ὅπως αὐτὸς ὁ νοῦς καὶ ἡ συναίσθησις τοῦ γέους ἀνθρώπου βούλεται, ἀλλὰ τοσόνδε μόνον λέγομεν, ἀνωθέν ποθεν ἀρχόμενοι ὕδε. Σύμπαν γάρ τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος ἐκ μονοθείας τὸ πρῶτον φύσει πως ὠρμήθη, ἀλλὰ τὰ ἱνδοευρωπαϊκὰ μάλιστα ἔθνη ὡς ἐνδεδεμένον τὸ θεῖον ἐνεῖδον τῇ φύσει καὶ ταῖς παντοειδέσι δυνάμεσι καὶ λειτουργίαις αὐτῆς, καὶ τὸν ἀρχῆθεν ἐνιαῖον Θεόν κατὰ σμικρὸν τῷ χρόνῳ εἰς πολλοὺς θεοὺς ἀπέσχισαν. Εἰσρυέντος οὖν τοῦ τῆς πολυθείας χει-

ρπ'.

μάρρους καὶ τὴν φάντασίαν αὐτῶν ἐπικλύσαντος, ὁ πρώην Θεὸς πέραν που ἐν ἀδρανείᾳ κατελείφθη μόγις σωθεῖς, παντὸς μὲν ἔργου πεπαυμένος, τὴν δὲ ἑβδόμην ἡμέραν τὸν πάντα αἰῶνα ἐν μακαριότητι ἄγων. Ταῦτὸν δέ που καὶ τοῖς Ἐλλησι συνέβη, εἰ γάρ τις καὶ τὴν Ἑλλήνων μυθολογίαν ἐπιταμένως ἀν μετέλθη, εὑρήσει πάντως ἔχην, ὡς προείρηται, μονοθεῖας τινὸς παλαιᾶς, ὡς ἰδέας ἀπηρχαιωμένης καὶ σχεδόν τι παντάπασιν ἀδρανούσης.
Ο τι οὖν ἐγί γένεται τῶν πολυθεϊκῶν ἐθνῶν ἐν χρόνῳ μακρῷ κατ' ἀνάγκην πως συνέβη, αὐτὸ τοῦτο καὶ τῷ Πλάτωνι φιλοσοφοῦντι ἐν βραχυτάτῳ. τοῦτο τοίνυν πρὸς τοὺς σοφοὺς ἀντειπεῖν ἥθελήσαμέν ὅτι θαυμασίως μὲν ὁ Πλάτων ἥρξατο καὶ ὁ Δημιουργὸς κατὰ λόγον τε καὶ ἀνάγκην εἰς μέσον παρῆλθεν, ἀλλὰ, πολυθεϊκῆς ἔξιως ἴσχυσάσης, ἐκτὸς τῆς ἐνεργείας κατέστησε τὸν Δημιουργόν. Καὶ ἐν παντὶ συστήματι πολυθεϊκῷ ἡ μονοθεία εἴτε ὡς πρώτη τῆς συναισθήσεως ἔκφανσις ἥδη προϋπάρξασα εἴτε καὶ κατὰ σμικρὸν ὑπὸ τῶν φιλοσόφων τῷ χρόνῳ ἐπινοουμένη, κατ' ἀνάγκην ἴδαινικὴ ἀποβαίνει, ἥν περ Διέσμυδν (Deismum) οἱ σοφοὶ προσαγορεύουσιν. Ἐτι δὲ ἴδαινικωτέρα καὶ παντάπασιν ἀδρανῆς κατέστη ἡ μονοθεία παρά τε τῷ Πλωτίνῳ καὶ παρὰ πᾶσι τοῖς ἀλλοις τοῖς νέοις Πλατωνικοῖς.

Παρέκθασις.

Ἐστιν ὁ Πλάτων, ὡς καὶ πρότερον μοι εἴρηται, τὰ σώματα τὰ κοσμικὰ, οἷον δὴ τὰ προσήκονθ' αὐτοῖς ἀναμαρτήτως ἐπιτελοῦντα, θειοτέρας τινὸς τῆς κατ' ἀνθρώπον μοίρας εἶναι ἥγεισθαι· διὰ γὰρ τὸ ἀμαρτάνειν τοὺς ἀνθρώπους ἔκείνων ὑπεβίβασε· μονομερῶς γὰρ ὁ θεῖος

Πλάτων τὸ ἀμαρτάγειν παρείληφεν, ὅσθένειαν μόνον καὶ τοῦ λογιστικοῦ ἐπισκότησιν αὐτῷ ἐνιδὼν, σὺ μέντοι καὶ βούλησίν τιν' ἐλευθέρον περὶ τὸ ἀγαθὰ ἢ μὴ ἀγαθὰ ἔχαστοτε αἱρεῖσθαι. Ἀγαθὸν μὲν γὰρ ὁ Πλάτων τῆς φύσεως ἑκάστου τῶν ὄντων λέγων, οὐδὲν ἄλλο νοεῖ ἢ τὸ
 ἥγε δέον εἶναι ἑκάστῳ τοῦθ' ὅπερ εἰληγεν εἶναι κακὸν
 δ' αὖ τὴν τῆς οἰκείας οὐσίας τε καὶ φύσεως ἑκάστου ἄρσιν ἦτοι τὴν ἀπώλειαν αὐτοῦ, ὡς γε τοιούτου· καὶ μήν καὶ ὁ ἀμαρτάνων ἀνθρωπος οὐδὲν ἄλλο τὸ παράπαν ποιεῖ ἢ τὴν ἔαυτοῦ γε φύσιν τὴν ἀνθρωπικὴν καταλύει,
 εἰς ἄλλου τινὸς φύσιν θηρίου τρεπόμενος. Ἐπεὶ δέν ἔκαστον τῶν ὄντων φύσει τὴν ἔαυτοῦ φύσιν φιλεῖ, δῆλον ὅτι ἀμαρτάνοντος ἦτοι τὴν ἔαυτοῦ γε φύσιν καταλύον, ἄκον ἀμαρτάνει «κακὸς γὰρ ἐκῶν οὐδεὶς», ἀλλ' ἄκων ἀμαθίᾳ τινὶ παραγόμενος (α). ἀμαρτάνων δὲ δίκην δίδωσι τοῦ ἀδικήματος, ἔαυτὸν καταλύων καὶ ἐξουθενῶν. Οὗτω τοί-

(α) Ὁ δέ σοφὸς Μαρτῖνος ἀντιτάσσει πρὸς τὸ τοῦ Πλάτωνος δόγμα τόδε· *video meliora proboque; deteriora sequor.* Ἀλλὰ, φάντα τις ἀν, δὲλεγχος καὶ ἡ τύψις τοῦ συνειδότος τῇ χείρονι πράξει περιχόμενος, ὅταν δὲνθρωπος μὴ τελέως ἀνους καὶ ἀφρων (κατὰ Πλάτωνα) γένηται ὡς μηκέτι ἔχειν ἀγαθὸν κακοῦ διαστέλλειν, ἐπανορθοῦτε ίκανῶς τὸ τοῦ Πλάτωνος δόγμα.

Εἰ καὶ ὁ Πλάτων ἐπὶ παντὸς τῷ λογιστικῷ ἦτοι τῷ λόγῳ τὸ πᾶν κῦρος ἀπονέμει, οὐ μέν τοι ἔχοις τις ἀν εἰκότες εἰπεῖν ὅτι τὴν ἀθικὴν πᾶσαν τῆς διανοίας ἔργον εἶναι ὑπολαμβάνει· ἀλλὰ μόνον τῇ διανοίᾳ ἦτοι τῷ λόγῳ δὲνθρωπος ἐλλαμπόμενος, καλλιέργειας τὴν ἔαυτοῦ φύσιν, ὃς φύσει τοῦ ἀγαθοῦ ἐφιεμένην διαγιγνώσκει· εἰ μὴ γὰρ ἔκαστον τῶν ὄντων τοῦ ἀγαθοῦ ἦτοι τοῦ ἥγε δέον εἶναι ἡφίετο, φάγετο μὲν ἡ τοῦ σύμπαντος ἀρμονία.

ρπ6.

νυν τῷ Σωκράτει ἔπειται εἰπόντι ως οὐ χαλεπαίνειν, οὐδὲ δργίζεσθαι προσήκει τῷ ἀμαρτάνοντι, ἀλλὰ οἰκτείρειν αὐτὸν μᾶλλον καὶ μεταδιδάσκειν. Ἐπεὶ δὴ οὖν ἡ ὁρθὴ παιδεία οὐχ ἐφ' ἑκάστῳ γε τῶν ἀνθρώπων ἐστὶν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα ἔξινθεν αὐτῆς αἴτια πολλὰ γίγνεται, οἷον τὸ **τῶν γονέων** καὶ τῆς ἀλλής ἀγωγῆς τε καὶ τύχης, δῆλον ἄρα φησὶν ὁ σοφὸς Μαρτῖνος, ὅτι ἡ παρὰ Πλάτωνι **τίθική είμαρμένης** τινὸς καὶ τύχης ἔργον ἐστὶν, ἐλευθέρας δὲ βουλήσεως οὐδὲ ὅπως οὖν ὁ ἀμαρτάνων ἄρα κατὰ Πλάτωνα, οἷον δὴ τοῦ ἀμαρτήματος ἀναίτιος ὃν πάσης τύψεως τοῦ συνειδότος ἀπηλλαγμένος ἔσεται. Φαίημεν δ' ἀν ἡμεῖς γε ὑπερβολῇ τὸν σοφὸν Μαρτῖνον ἐν τούτῳ κεχρῆσθαι. Πλάτων γάρ ἐλευθερίαν ἑκάστου τῶν ὄντων τελέαν ἐν αὐτῇ τῇ φύσει, ἐν αὐτῷ γε τῷ νόμῳ τοῦ εἶναι ἑκάστῳ τίθεται· καὶ τοῦτο ὄρθως πάνυ τίθεται. Νόμος δὲ ὄντος παντὸς οὐδὲν ἄλλο ἐστὶν ἡ τάγαθόν· Ἐλευθέραν δὲ βούλησιν τίθεται ἐξ ἀγαθῶν τάγαθὰ ἥτοι τὸ Ὅν αἱρεῖσθαι· οὗτω γάρ ἀν ἔκαστον τὸ εἶναι ἔαυτῷ διασώζει· τὴν γάρ τοῦ κακοῦ αἱρεσιν θανάτου αἱρεσιν φαίη ἀν ὁ Πλάτων εἶναι, μηδ' αἱρεσιν εἶναι ἐλευθέραν τὸ παράπαν, ἀλλὰ φθοράν τε καὶ ἀνοιαν· μηδὲν ἥσσον γε μὴν ὑπόλογον τῶν ἔαυτῷ πεπραγμένων ἔκαστον εἶναι, καθ' ὅσον περ τῆς λογικῆς αὐτοῦ φύσεως μηδ' ὄτιον ἐξίσασθαι ὀφείλει, ἀλλὰ λόγων τε ἐφίεσθαι καὶ μαθήσεως, τοῦ σωματοειδοῦς ὅσον οἶονθ' ἑκάστοτ' ἐπικρατοῦντα, ὅπερ εἰς ἀπαιδευσίαν τε καὶ ἀμαρτίαν πέφυκε παρέλκειν. Ἀλλ' ὁ σοφὸς Μαρτῖνος φησὶν ὅτι πάντες ἀνθρωποι πράσσομεν ἐκ τινος αἰτίου κινούμενοι· ἔσχατον δ' αἴτιον τίθεται τὴν τοῦ ἀγαθοῦ ἔφεσιν· οὐχ ὅπερ ὁ Πλάτων ὑπαινίσσεται τὴν εὔδαιμονίαν ἡμῶν αὐτῶν ἥτοι τὴν φιλαυτίαν. Ἀλλ' ἐρωτήσειεν ἀν τις εἰ-

ρπγ'.

κότως τὸν σοφὸν Μαρτίνον δύο τινά· Αὐτὸν Τίνι ποτὲ τρόπῳ ἔχοις ἂν ὁ ἄνθρωπος τοῦτό γε οὖς ἐφίεται, τὰ γαθὸν τοῦ μὴ ἀγαθοῦ διαστέλλειν ἵνα αὐτὸς καὶ ἐκάστοθ' αἰρῆται; Βούτια τίνα ἄρα γε αἰτίαν ὁ ἄνθρωπος τούτου γε τοῦ ἀγαθοῦ ἐφίεται; οὐκοῦν καὶ τούτοις ἴσχύει, τὸ ὅμοιον τῷ ὅμοιώῳ νοεῖται καὶ φιλεῖται; κατὰ τί δὴ οὖν ἡ τοῦ σοφωτάτου ἀνδρὸς θεωρία τῆς τοῦ Πλάτωνος διαφέρει; — — Εἰ δέ τις καὶ πολλὰ ἄλλα αἴτια δέξαιτο, ἀπέρ εἴτε ἐπὶ τῶν αἰσθήσεων ἥμῶν καὶ μάλιστα τῆς ἀκοῆς καὶ τῆς ὄράσεως ἐπιδρῶντα, εἴτε ἐπὶ τοῦ νοῦ, εἴτε ἐπὶ τῆς ἔνδον συναίσθησεως, τὴν ἥμεν αὐτοῖς ἐνοῦσαν βούλησιν, καθ' ἣν γε τοῦ ἀγαθοῦ ἐφιέμεθα κινοῦσι, δῆλον ὅτι τὸ ἴσχυρότατον τούτων εἰς πρᾶξιν ἥμᾶς κινήσει. Άλλὰ τοῦτό γε οὐκ ἀφ' ἥμῶν αὐτῶν ὄρμαται, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ κατ' ἀνάγκην τινὰ παραβρέοντος ῥοῦ τῶν πραγμάτων, ἐφ' ἥμᾶς ἐπιδρῶν. Τύχης ἄρα ἔργον καὶ οὕτω τὸ ἀγαθὸν πράσσειν φανήσεται. Τοιγαροῦν ἀσφαλέστατα εἴποι τις ἀν ὅτι ἐν τῷ νόμῳ ἐκάστου ἡ ἐλευθερία, ὅπως ὁ Θεῖος Πλάτων ἀναντιρρήτως νοεῖ. Χρεών δὲ τὸν νόμον τοῦτον ἡ τὴν ἀνάγκην τριχῇ διαστέλλειν, ἀνάγκην φυσικὴν, ἀνάγκην διανοητικὴν, καὶ ἀνάγκην ἡθικὴν νοοῦντα· αὗται δὲ ἀναγκαῖαι ἐπίσης οὖσαι, οὐκ ἀλητη ἀλητὴν αἴρει, ὡς τινες ἀπροσδοκήτως ὑπαινίσσονται, ἀλλ' ἀλητής συμπληροῦσιν, ἵν' ἦ αὐτό γε τοῦτο τὸ ἥγε δέον εἶναι τοῦ ὄντος καθόλου· ἀνευ γὰρ ἀνάγκης, ἀνευ νόμου ἐλευθερία ἀδύνατος· καὶ γὰρ ὅταν μὲν τοὺς τῆς φύσεως νόμους ὄντας γιγνώσκω, τότε ἐλευθέρως τε δρῶ καὶ ἀσφαλῶς (α). ὅταν δὲ τοὺς διανοητικοὺς καὶ ἡθικοὺς νό-

(x) Ὁ ἄνθρωπος τὸ πρῶτον ἀπειρότερον συνεχόμενος πολλῇ τῶν

ρπδ'.

μους ὅντας γιγνώσκω, τότε ἡσυχάζω καὶ ἀνευ δισταγ-
μοῦ τινος πράσσω, ὅντως εὐδαιμων ὡν· εὐδαιμων δ' ὡν,
οὐδὲν ἄλλο βούλομαι ἢ αὐτό γε τοῦτο, τὴν εὐδαιμονίαν.
ὅταν δὲ οὐδενὸς ἄλλου, ὡς ἀληθῶς γε ἀνθρωπος,
ἐφίωμαι ἢ ὅπερ εἰμί, ἐλεύθερός εἰμι.

συνέχεια.

Συγχεφαλαιώσας τις τοίνυν πάντα τὰ πρόσθεν λεχθέντα,
ἐνδίκως ἀν εἴποι ὅτι ὁ Θεῖος Πλάτων Δημιουργὸν, ἴδεας
(α), ψυχὴν παγκόσμιον, ψυχὰς κατὰ μέρος, Δεξαμενὴν
θέμενος, οὐ πάνυ ἀλλήλοις κατ' ἀνάγκην συγέρμοσεν.
Ἐν ἀρα ἔκαστον τούτων οὐχ ὡς ἀναγκαῖον καὶ ἀπαραι-
τητον φαίνεται· καὶ ἐτί καὶ ὁ Θεὸς ἀρα κατὰ τὸν Πλά-

τε φυσικῶν νόμων καὶ τῶν ἐξ αὐτῶν συμβαίνοντων, εὐθυμότε-
ρος τε ἦν καὶ ἀφοβότερος. Εἰτα δὲ πεῖραν ἀτελῆ τῶν περὶ τὴν
φύσιν λαβὼν ἦτοι ὅτι βρόντημα, φέρ' εἰπεῖν, πληγὴν ἐπάγει
καὶ ἡ ἀστραπὴ βροντὴν, τὸ δὲ κῦμα καταποντίζει καὶ τὸ πῦρ
καίει, ἥρετο καὶ τὰ ἀφοβά φοβεῖσθαι· χρόνῳ δὲ περιεργον πειράν-
εντελεστέρων τῶν περὶ τὴν φύσιν τῇ τῆς δικνοίας ἀρωγῇ λαμ-
βάνων, μετέβη κατὰ σμικρὸν ἀπὸ τοῦ φόβου καὶ τῇ δεισιδαι-
μονίᾳ εἰς τὴν ἀφοβίαν καὶ ἀσφάλειαν.

(α) Ὅτι δὲ ἐν τῇ Πλατωνικῇ φιλοσοφίᾳ τὸ τῆς Ἁγίας Τριά-
δος δόγμα ἐνυπολανθάνει, ὡςπερ οἱ φιλοσοφοῦντες ίουδαῖοι καὶ
τινες τῶν σοφῶν Χριστιανῶν, ἐν οἷς γε καὶ ὁ Εὐσέβιος ὑπολαμ-
βάνουσιν, οὐ πάνυ τι τοῦ ἀληθοῦς ἔχεται, ἵκανῶς, οἵματι, ὁ σο-
φὸς Μαρτῖνος ἀπέδειξεν. [Τ. Α. σ. 16.—Τ. Β. σ. 50—63.—].
Η δὲ ἀντίβροσις εὐχερεστέρα τῷ σοφῷ Μαρτίνῳ καθίσταται,
καθ' ὅσον τὰς ἴδεας (==τὸν Λόγον) ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ κατὰ Πλά-
τωνα εἶναι ὑπολαμβάνει.

ρπε'.

τωνα οὐδὲν ἄλλο ἢ ὑπέθεσίς τις καὶ πιθανολογία ἣν
κατά τινα ἀναλογίαν τοῦ ἀνθρωπικοῦ Νοῦ τεθειμένη.

Ἐὰν δὲ τῆς ὑπάρχουσῆς προλήψεως ἀπαλλαγέντες,
καθ' ἣν γε τὸ ὄρατὸν, ὡς ὄρατὸν, ἐναντίον τοῦ ἀοράτου
λογίζεται, Δημιουργόν τε καὶ δημιούργημα ἐν "Οὐ καὶ
ταῦτον ἄμφω εἴπωμεν, ἀνάγκη πᾶσα Πανθεῖσμῷ ἡμᾶς
περιπεσεῖν. 'Αλλ' ἀρχὴθέν τε καὶ νῦν οὐδέποτε ὁ Παν-
Θεῖσμὸς οὗτος τ' ἐγένετο τὴν τοῦ ζητοῦντος ψυχὴν ἀπο-
πληρώσας, καθησυχάσαι. Τούτου δὲ εἶδη δύο μάλιστα
ὁ Ἀνατολικὸς καὶ Εὐρωπαϊκός· ὃ μὲν οὖν Ἀνατολικὸς
ὁ χυρίως καὶ κατ' ἐξοχὴν Πανθεῖσμός ἐστι, καθ' ὃν γε
ἡμεῖς νῦν δὴ ἐν τῷ Γίγνεσθαι ζῶμεν, ἀλλὰ πᾶσαν αὕτη
ἡ ζωὴ φάντασμα ψιλόν ἐστι, τὸ δ' ὅντως ὅν, τὰληθὲς
Θεὸς μόνος ἐστι, Θεὸς τὰ πάντα ἐν τῷ παντί. Πᾶς οὖ-
τος ὁ Κόσμος οὐδὲν ἄλλο τυγχάνει ὅν ἡ μορφὴ ἀπατη-
λὴ, ἦν ὁ Γιγνόμενος Θεὸς, ἔαυτὸν ἐκκυκλῶν, περιβάλ-
λεται, ἵνα εἰς τέλος τῆς ἔαυτοῦ ἐκκυκλήσεως ἥτοι εἰς
τὴν ἔαυτοῦ τελειότητα ἐξίχηται! Τοῦτο τὸ σύστημα οὐ
νομίζει Θεὸν πρὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ Κόσμου ὡς Δημιουρ-
γὸν ὑπάρχοντα, οὐδὲν αὖ Κόσμον, αὐτό γε τοῦτο ὡς Κό-
σμον οἶδεν, ἀλλὰ μόνον Θεὸν—ὡς τὸ τέλος τοῦ Κόσμου.

Ἐντεῦθεν οὖν φανερὸν ὅτι ὁ Πανθεῖσμὸς ἀθρησκος
μὲν οὐκ ἔστιν. — "Ἐνιοι δὲ καὶ τῶν μάλιστα σοφῶν θεο-
λόγων (Σλεῖερμάχειρ) Πανθεῖσμόν τινα τοιοῦτον καί τισι
ρήμασι τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τοῦ ἀποστόλου Παύ-
λου ἐνεῖδον. — 'Αλλὰ θρησκευτικῶς νοσεῖ δι' ὑπερβολὴν
δλεθρίαν: ἀρδην γάρ τὴν παντὶ ὄντι ζωὴν ἔχοντι ἔμφυ-
τον φιλαυτίαν ἀναιρεῖ· ἡ φύσις ἀρα οὐχ ἀγνίζεται, ἀλλὰ
μαραίνεται καὶ τέλος θνήσκει. «νωθρὰ τῆς ψυχῆς ἀ-
ναλγησία, γαυνότης τῆς διανοίας, κοινωνικὴ νωγέλεια

ρπτ̄.

καὶ ἀδράνεια, πολιτικὴ δουλοσύνη, ἔτι δὲ καὶ σωματικὴ μαλθακότης εἰσὶν οἱ χαρποὶ, οὓς ὁ Πανθεῖσμὸς παρὰ τοῖς Βουδῇσταις ἐν Ἀσίᾳ παρήγαγεν».

Πάντη ἀλλως ἔχει ὁ Εὐρωπαῖκὸς Πανθεῖσμὸς, ἀπὸ τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἀρξάμενος καὶ εἰς ἡμᾶς καθήκων. Κατὰ τοῦτον ὁ Κόσμος ἐξ ἑαυτοῦ ἐς ἀεὶ ἐκπορεύεται ἐν εἶδει γιγνομένων παμπληθῶν. Καὶ τὰ μὲν καθ' ἔχαστον Γιγνόμενα ἐν διηνεκεῖ μεταβολῇ ὑπάρχει, αὐτὰ δὲ τὰ πολλὰ τὸν πάντα αἰῶνα παραμένει. Κατὰ τοῦτον ἄρα τὸν λόγον ὁ κόσμος οὐ φιλόν τι φάντασμα ὑπάρχει, ἀλλ' αὐτοῦ τοῦ Ἀπολύτου (ἥτοι τῆς οὐσίας αὐτῆς, πάντων τῶν προσόντων ἀποιχομένων) ἔκφανσις πρόσκαιρος μὲν ἐν τοῖς ἐπὶ μέρος, ἀΐδιος δὲ ἐν τῷ συνόλῳ. Τὸ Ἀπόλυτον, ὅπερ ὡς οὖσία καὶ αἰτία ἐν αὐτῷ τῷ Κόσμῳ ἐμπεριέχεται, ἀεὶ ἐκ νέου εἰς μερικὰς ὑπάρξεις ἐκκυκλούμενον τίθεται· ὁ Κόσμος ἐστὶ Θεὸς, ἀλλ' ἐν γενέσει καὶ αὔξήσει ἐπ' ἀπειρον τεινούσῃ Θεὸς ὥν. Οὕτος δὴ ὁ κόσμος ὃ ἐν ἑαυτῷ τὴν ἑαυτοῦ αἰτίαν ἔχων, αὐτὸς μὲν ἑαυτὸν ἀναπτύσσει κατὰ γε τὴν ἑαυτῷ ἐμπεφυκυῖαν δύναμιν, αὐτὸς δ' ἑαυτὸν διακοσμεῖ κατὰ τοὺς ἑαυτῷ ἐνόντας νόμους καὶ αὐτὸς «τὰ ἑαυτοῦ μόρια ἥτοι τὰ ἄτομα διατίθεται, ὡς περ καὶ ὁ ἀνθρώπειος ὄργανισμὸς τὰ ἑαυτοῦ μέλη διατάσσει».

'Αλλ' εἴπερ τὸ Πᾶν "Ἐν, τοῦτο δὲ ΙΔΕΑ ἥτοι Νοῦς ἦν αὐτὸς ἑαυτὸν νοῶν, Νοῦν δὲ λέγοντες, οὐδὲν ἄλλο νοοῦμεν ἢ ΕΝΕΡΓΕΙΑΝ· πῶς οὖν ὃ ἴδια νοῦς ἥτοι ὁ ἀνθρώπινος ὅτὲ μὲν δυνάμει ἐστὶν καὶ οἷον καθεύδων, ὅτὲ δ' αὖ ἐνεργείᾳ; ἢ πῶς ἀν ὃ ἀνθρώπινος νοῦς πρὸς τὸν καθόλου Νοῦν ἔχοι; ὡς που αἱ Λειτουργίαι Μονάδες πρὸς ἄλληλας; ἢ ὡς τι μέρος πρὸς τὸ ὅλον; 'Αλλὰ

τί τὸ πέρας τὸ ἀποτελοῦν τὸ μέρος; ἢ τί τὸ ἔτερογενὲς τὸ δίκην γνόφου ἐπισκοτοῦν τὸν νοῦν καὶ μὴ ἐῶν αὐτὸν ἑαυτὸν ἀεὶ ἐπιγιγνώσκειν; Τὶ δή ποτ' ἐστὶν ἡ Φύσις πρὸς τὴν Ἰδέαν; Εἴπερ ἣν Ἐγὼ νοῦς ἐνεργῶν, πάντα δὲ ἣν ΙΔΕΑ ἥτοι ΝΟΥΣ αὐτὸς αὐτὸν νοῶν, καθ' ὅσον εἰπερ Ἐγὼ νοῦς ὁν, σὺθὲν ἀλλο ἡ Ἐνέργεια, πάντ' ἀν ἀεὶ ἐγίγνωσκον καὶ οὐδέποτ' ἐμοῦ γε αὐτοῦ ἀλλως ἀν ἀντελαμβανόμην ἡ ὡς ἐνεργοῦντος καὶ τὸ Πᾶν νοοῦντος. Οὐ περοφία δυσανάσχετος, ἥτις ὥφειλε καταπεσεῖν καὶ διχασμὸς τοῦ Ὁντος ἐν λεπτῇ λέξει κεκρυμμένος.

Κατὰ δὴ οὖν τοῦτο τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα πᾶν τὸ Ὅν, μᾶλλον δὲ ἀν εἴποι τις αὐτό γε τοῦτο τὸ φιλοσοφικὸν σύστημα σφαῖρος αὐτονόητος ὅλος ἐστὶν, ἀλλήκτως περὶ ἑαυτὸν ἀγόμενος καὶ ἄμα ἡρεμῶν. ἀλλ' εἴτις ἀν ἔροιτο αὐτὸν πρὸς τί δὴ τέλος ἐστὶν οὗτως ἔχων; σαφὲς μὲν ἵσως οὐδὲν ἀποκρινεῖται, ἀλλ' ἐρεῖ «τὸ δρᾶν οὐδὲν ἀλλο τέλος ἔχει ἡ τὴν ἐνέργειαν». ἡ ἴνα ἑαυτὸν τελειοῦται.—Αλλὰ πῶς μέχρι τοῦτο οὕπω τέλειος ὁν, τελειότητος ἐφίεται; ἡ πῶς ἀπὸ τοῦ τελείου εἰς τὸ ἀτελὲς πάλιν αὔθις ἐξοκέλλει; —Τὸν πάντα αἰώνα οὐ τελειώσει ἑαυτὸν, ἀεὶ τελειούμενος· σκοπὸς ἄρα καὶ τέλος τῆς ἀνακυκλήσεως οὐδέν!—ό δὲ ίδια ἀνθρωπος ἔκών ἀ-έκων τῷ ὅλῳ σφαίρῳ συμπεριάγεται, ὡς ὑπὸ δίνου τινὸς βίᾳ προσελκόμενος· εἴτι πράσσει, εἴτι πάσχει, οὐδὲν ὡς ἔπος εἰπεῖν πρὸς ἑαυτοῦ. Οὐχ ὄρῳ τοίνυν ἔγωγε ἐν τούτῳ τῷ σφαίρῳ ἀνθρώπου-Θεοῦ Θεοῦ-ἀνθρώπου ἐλευθερίαν, ἐπομένως οὐδὲ ἡθικήν. Καὶ γὰρ ἐνδίκως ἀν τις φαίη τὴν ἡθικὴν εἰς τὸν σφαῖρον τοῦτον ἐπείσατο πάρχειν. Ἐνθα γὰρ Ἀνάγκη ἡ Εἰμαρμένη τὸν πάροδον πον ὡς ὅν τοῦ ὅλου Ὁντος ἔχόμενον κυβερνᾷ, πάρεστι.

ρπη'.

ἀληθινὴ οὐχ ὑπάρχει· διὸ σύδε τῇθικὴ ἀληθινή. Πᾶσα γάρ τῇθικὴ ἐν τούτῳ τῷ σφαίρῳ ἐν ἐνὶ γε τῷδε κεῖται· «γνῶθι σαυτόν»· ἄλλο γάρ σύδεν ἐγχωρεῖ· νοητέον δὲ τοῦτο τὸ «γνῶθι σαυτὸν» οὐχ ὡς ἄλλως λέγεται, ἀλλὰ ὡς φύσει καὶ ἀνάγκῃ τῷ παντὶ ἐνόν. Ἐξάπαντος Ἐλευθερία ἐστὶν ἐν ἀνάγκῃ τῇ ἄλλως εἰπεῖν ἐν νόμοις· Ἀλλὰ νόμοι μὲν σχειντο ταῖς πάλαι πολιτείαις· νόμοι δὲ κεῖνται καὶ ταῖς νῦν· ἄλλ' ὁ πάλαι πολίτης οὐχ ὅμοίως ἐλεύθερος τῷ νῦν· σχολῆ γε ἄρα εἴποιμεν ἀν τῇθικῇ γε ἐλεύθερον τὸν ἐν τῷ ἄρτι λεχθέντι σφαίρῳ συμπεπεδημένον ἀνθρώπον.

Οποίων καὶ ὅπόσων κακῶν αἴτιος ὁ πανθεῖσμὸς οὔτος γίγνεται, πᾶς ἀν τις διαγνοίη καὶ συμικρὸν τὴν διάνοιαν περὶ τῶν ἄρτι συντόμως λεχθέντων ἐπιστήσας. Τὸ θεῖον μὲν γάρ φασλίζει τῇ ἀναμφιλέκτιως συμικρύνει, τῷ δ' ἀνθρώπῳ δυσανάσχετον ὑπεροψίαν ἐμβάλλει καὶ τὴν τῇθικὴν οὐχ ὡς τι ἀναγκαῖον αὐτὸν καθ' αὐτὸν παραλαμβάνει, ἄλλ' ὡς ἀπλῶς κοινωνικὴν συνθήκην, οἵᾳ περ τὴν καὶ τὴν ψυχρὰ τῇθικὴ τῶν ψυχρῶν Στωϊκῶν. τὴν τε ἀνθρωπικὴν ἐλευθερίαν ἀναιρῶν, τὴν Είμαρμένην ἀντεισάγεται· Καὶ, ὡς ἐν συνόλῳ εἰπεῖν, ὁ Πανθεῖσμὸς αὐτὸς καθ' αὐτὸν ἀπεργάζεται τὸν ἀνθρώπον, νῦν μὲν ὑπεροπτικὸν, νῦν δὲ ταπεινόφρονα, ἀδιάφορον, ψυχρὸν, ἀφιλον, ἀνάλγητον. πᾶσαν δ' ἐλπίδα ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀνθρώπου ἐξαλείφων, ἐξαλείφει καὶ πᾶσαν εὐδαιμονίαν· ὁ μὲν εὖν τὰ ἀγαθὰ ἐργαζόμενος μετέχει πάντως γενναιότητός τινος, τῆς περ δὲ ἐν φιλοσοφίᾳ θεῖστής, ὡς παντὸς ἔργου ἀγαθοῦ καὶ τοῦ ἐλαχίστου πολλαπλασίαν ἀνταμοιβὴν ἀπαιτῶν, στερεῖται. Ἀλλ' ὁ Πανθεῖστής τὰ ἀγαθὰ ποιῶν ἐκ περιουσίας ἀγαθοῦ τρόπον τινὰ ποιεῖ καὶ τελευτῶν ἐπαίρεται καὶ ἐν ἑαυτῷ ἐξογκοῦται. Η γάρ ἴδεα τοῦ κα-

θήκοντος, ἦν περ ὁ Θεῖστὴς ὥφειλεν ἀγνὴν ἐν ἑαυτῷ ἔχειν, ἀμυδρὰ δὲ λωτὸς καὶ ψυχρὰ τῷ Πανθεῖστῇ ὑπάρχει, ὡς οὐχὶ κατὰ βούλησιν ἐλευθέραν δρῶντι, ἀλλ' Εἰμαρμένῃ τινὲ σκοτεινῇ ὑπείκοντι. Καὶ ὁ κακοῦργος ἀνθρώπος «ὦ περ χύων λυσσῶν, αὐτὸς μὲν καθ' αὐτὸν ἀναιτίος, ἀλλ' ἐν δίκῃ ἀποκτεινόμενος», λέγει ὁ Σπιγόζας, ὑπὲρ τῆς κοινῆς δῆλον ὅτι ἀσφαλείας! ὁ Εὔρωπαῖχός Πανθεῖσμὸς κατὰ τὴν ἡθικὴν πολλῷ τοῦ Ἀσιατικοῦ ἀπολείπεται.

Ο Πανθεῖσμὸς ἄρα Θεὸν, νοῦν ἀνθρώπειον καὶ Φύσιν ἥτοι θρησκείαν καὶ φιλοσοφίαν εἰς ταύτον τῇ διανοίᾳ συγχέων ἡ ὥς γ' ἐν ἀλλῷ λόγῳ εἰπεῖν, τῇ πεπερασμένῃ τοῦ ἀνθρώπου διανοίᾳ τὸν ἀπειρον Θεὸν δημιουργῶν, φανότερον ἡλίου ὅτι ἀτυχὲς φιλοσόφημα ἐλέγχεται· ὃν μὲν γάρ Θεὸν τὸ πρῶτον ἀνεβάλετο εὑρεῖν ἄριστον, τελειότατον καὶ ὅσα ἀλλὰ τοιαῦτα (αὕτη γάρ ἡ ἴστορία τοῦ νέου ἐν Εὐρώπῃ Πανθεῖσμοῦ, ὃς οὐ φύσει πως προηλθεν, ὥς περ ὁ Ἀσιατικὸς καὶ ὁ πάλαι Ἑλληνικὸς, ἀλλ' ἐξ ἀντιλογίας πρὸς τοὺς Θεῖστὰς τὴν πρώτην ἀφορμὴν λαβὼν), τούτου σχεδόν τι ἀτυχήσας, τὴν τε ψυχὴν καὶ τὴν δλῆν φύσιν τοῦ ἀνθρώπου διαψεῦσας ἐκινθύνευσεν. Διὸ τούτων τε καὶ ἀλλων πολλῷ πλειόνων ἔνεκεν ἐκ παντὸς τρόπου διφείλομεν αὐτὸν ὥς περ τινὰ διενογόνων διαφεύγειν. Αλλὰ τοῦ παντὸς δέομεν ἀρνηθῆναι ὡς οὐκ ἀν ἔχοι τις ἐξ αὐτοῦ πολλὰ ἀρύεσθαις καὶ μάλισθ' ὅσα διανοίας ὑψηλῆς καὶ μεγαλοπρεποῦς καὶ καθολικῆς ἔργα ὑπάρχει.

Τοιαῦτα μὲν δὴ τὰ τῶν ἐθνικῶν καὶ τὰ ἔχόμενα αὐτῶν, ἢ τε μονοθεῖα ἡ ἴδαιναικὴ ἥτοι δ Διῖσμὸς, καὶ ὁ πανθεῖσμὸς καθόλου νοούμενος. Εἴπωμεν δέ τινα

διὰ βραχέων καὶ περὶ τῆς κυρίως μονοθεϊκῆς φιλοσοφίας, ἡ δημοτική Θεοσύμβαση, ὡςπερ τὴν μὲν συναίσθησιν τοῦ ἀνθρώπου πολλῷ τοι μᾶλλον τοῦ Πανθεϊσμοῦ ἀποπληροῦ, τὸν δὲ νοῦν μέχρι τοῦδε (ὡς φιλοσόφημα λέγω αὐτοῖς!) καὶ τοῦ Πανθεϊσμοῦ ἡσσον. «Οσας γάρ μέχρι τοῦδε θεωρητικαὶ ἀπόπειραι ἐγένοντα πρὸς τελείωσιν τοῦ θεϊσμοῦ, πᾶσαι ἡτοι ἀκουσίως ἐν πανθεϊσμῷ μετέωροι κατέμειναν ἡ οὐδὲν ἀληθὲς κῦρος τῷ θεϊσμῷ περιέφαι τὸ δυνήθησαν». — Φέρε γάρ τίνι ποτὲ τρόπῳ ἔχοιμεν ἄν εἰπεῖν τὸν Δημιουργὸν τὸ Σύμπαν τόδε δημιουργῆσαι; "Οπως γάρ ἡ ἱερὰ ἡμῶν θρησκεία διδάσκει, τῇ φιλοσοφίᾳ ὅλως ἀληπτον ὑπάρχει. "Ομως δ' οὖν ἀρξώμεθα ἀπὸ τῶν ἱερῶν Γραφῶν καὶ τῶν παραδόσεων τῶν Ἰουδαϊκῶν, καὶ πρῶτον περὶ αὐτῶν τῶν γραφῶν σαφηνείας χάριν δλίγα τινὰ τὰ ἐφεξῆς λεκτέον πορέρωθεν.

Αὗτοὶ οἱ Ἰουδαῖοι διέρουν ἡδη τὰς ἱερὰς αὐτῶν βίβλους, τὸν ὕστερον κανόνα διχῇ, εἰς τε τὸν Νόμον καὶ εἰς τοὺς προφήτας. Νόμον δὲ λέγοντες, ἐνόουν τὰ πέντε τεύχη τοῦ Μωϋσέως, τὴν λεγομένην πεντάτευχον προφήτας δὲ πάντα τὰ λοιπὰ βιβλία τὰ ἐν τῇ Παλαιᾷ Γραφῇ περιλαμβανόμενα. πάντα δὲ τὸν χρόνον, καθ' ὃν συνετάχθη ἡ ἱερὰ Γραφὴ ὅλη, εἰς δύο αἰῶνας οἱ σοφοὶ διελαμβάνουσι, τὸν μὲν χρυσοῦν προσαγορεύοντες, ἀπὸ τοῦ Μωϋσέως ἡ κατὰ τὸν Γεσένιον ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Δαβὶδ καὶ Σαλομῶντος (Γεσενίου ἐστ. τῆς Ἑβραϊκ. γλώσ. καὶ γραφῆς § 8. σ. 18 § 9. σ. 21.) μέχρι τῆς αἰχμαλωσίας, τὸν δὲ ἀργυροῦν καὶ Χαλδαῖοντα ἀπὸ τῆς αἰχμαλωσίας μέχρι τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ ἐκατονταετηρίδος, ὅποτε καὶ ὁ κανὼν ἐπεσφράγισθη. Πασῶν δὲ τούτων τῶν βίβλων ἱερωτάτη καὶ οἵον

ρήα'.

βάσις ταῖς λοιπαῖς ὑποχειμένη ἐστὶν ἡ πεντάτευχος τοῦ Μωϋσέως ἃτοι ὁ Νόμος, περὶ οὗ οἱ Ῥαβδίνοι διηγοῦνται ὅτι διεχειλίοις τε ἥδη ἔτεσι πρὶν τῆς τοῦ κόσμου δημιουργίας συντεταγμένος ὑπῆρχε καὶ ὅτε τὸ πλήρωμα ἦλθε τοῦ χρόνου, ἐξηγγέλη τοῖς ἀνθρώποις διὰ τοῦ ψίστου ἀπάντων τῶν προφητῶν τοῦ Μωϋσέως, ἀντὶ τῆς φωτεινῆς νεφέλης καὶ τῆς στήλης τοῦ πυρός, νοερὸς ἀστήρ φωταγωγῶν τὸν Ἰσραὴλ ἡμέρας τε καὶ νυκτὸς, φωτὶ ἀπλέτῳ λάμπων, ἀκατάλυτος νόμος καὶ ἀναλλοίωτος εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἄπαντα, δοτὴρ ζωῆς πνευματικῆς. οἱ δὲ λοιποὶ προφῆται δορυφόρων τάξιν ἔπειχουσιν περὶ αὐτὸν ὡς τὸν τηλαυγῆ θρόνον τῆς Ἀληθείας.

Ἡ δὲ τῶν Ἐβραίων διάλεκτος (Γεσεν. αὐτ. § 15.) κατὰ μὲν τὸν πλοῦτον τόν τε ὀνοματικὸν καὶ τὸν γραμματικὸν καὶ τὴν θέσιν τὴν γεωγραφικὴν τὸ μέσον ἔχουσα μεταξὺ τῆς πλουσιωτέρας Ἀραβικῆς καὶ τῆς πολλῷ ἐνδεεστέρας Συριακῆς, κατὰ δὲ τὴν ἡλικίαν πρεσβυτέρα ἀμφοτέρων τῶν γε νῦν οὖσα (αὐτ. § 14, σ. 48. § 16, σ. 56 καὶ 57.), ἀρχὴν καὶ γένεσιν ἔλαβεν οὐ κατὰ τὴν Μεσοποταμίαν ἐπὶ τῆς πυργοποιίας καὶ τῆς τῶν γλωσσῶν συγχύσεως, ὡς οἱ παλαιότεροι ἔλεγον, ἀλλ᾽ ἐν αὐτῇ τῇ Παλαιιστίνῃ, καθάπερ Γεσένιός ἐστιν ὁ λέγων (α), ἐνθα ὑπῆρχεν ἥδη γλῶσσα τῶν Χανααναίων, φύλων Φοινικιῶν τὴν χώραν ἔχόντων πρὶν τῆς τῶν Ἀβρααμιδῶν ἐγκαταστάσεως, οἵπερ καὶ ἴδιαν φωνὴν αὐτὴν ποιησάμενοι, ὑσέρῳ χρόνῳ εἰς Αἴγυπτον μετεκόμισαν, κάντεῦθεν δνόματάτινα

(α) Καὶ οἱ Ἰουδαῖοι φασὶ τὸν Ἀβραὰμ πρὸ τῆς εἰς Χαναάν μεταναστάσεως Ἀραμαϊκὴ φωνὴ κεχρησθεῖ: (Γεσεν. αὐτ. § 6, σ. 4.).

ρ²⁷⁵.

καὶ ἐκ τοῦ Αἰγυπτίων βίου παραλαβόντες (αὐτ. § 17. σ. 59), ὑπέστρεψαν αὖθις εἰς γῆν τῆς ἐπαγγελίας, τὴν αὐτὴν φωνὴν λαλοῦντες, τὴν περ ὁι πατριάρχαι (§ 7, σ. 16 κ.φ.ξ.). Ἀπαχθέντες δ' ὕστερον εἰς Βαβυλῶνα προσέλαθον πρὸς τὴν ἔαυτῶν φωνὴν τῇ Ἐβραϊκῇ καὶ τὴν συγγενῆ διάλεκτον τὴν ἐώαν Ἀραμαϊκὴν ἦτοι τὴν Χαλδαϊκὴν, ὡστε παρὰ πάντα τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας δύο λαϊκὲς οἱ Ἰουδαῖοι ἦσαν λαλοῦντες, τὴν σφετέραν τὴν Ἐβραϊκὴν καὶ τὴν Ἀραμαϊκὴν, Περσικάς τε λέξεις οὐκ ὀλίγας δεχόμενοι (αὐτ. § 10, σ. 30. § 17, σ. 60.). ἐλάλει δὲ Ἐβραϊστὶ ὁ λαὸς μέχρι Νεεμίου (§ 14, σ. 46.), εἰ καὶ ἡ Ἀραμαϊκὴ ἤρξατο πρότερον ἥδη ἐν τοῖς βιωτικοῖς πράγμασιν ὅσημέραι ἐκνικᾶν τῆς ἑτέρας, ἀπὸ δὲ τῆς ὑποστροφῆς μάλιστα καὶ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν Ἰουδαίων ἐν τῇ Ἱερᾷ πατρίδι αὕτη ἡ Ἀραμαϊκὴ ἦτις ἡγήδη Συρογαλαϊκὴ, ἡφάνισε κατὰ σμικρὸν τὴν Ἐβραϊκὴν ἀπὸ τοῦ καθ' ἡμέραν βίου. Οὕτως οὖν ἡ Ἐβραϊκὴ παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις ἀπηρχαιώθη, περισταλεῖσα εἰς γλῶσσαν γραπτὴν μόνον μέχρι τοῦ τέλους τῆς τῶν Μακκαθαίων περιόδου μᾶλλον ἢ ἦσσον καθαρεύουσα τῆς κοινῆς ἦτοι τῆς Ἀραμαϊκῆς (αὐτ. § 10, σ. 25. § 13, σ. 44.). Ἐπεὶ οὖν οἱ ὑποστρέψαντες εἰς τὴν ἀγίαν πόλιν καὶ χώραν νόμον ἔαυτοῖς ἔθεντο ἀναγιγνώσκειν κατὰ περικοπὰς τὴν Ἱερὰν πεντάτευχον τοῦ μεγίστου τῶν προφητῶν ἐν ταῖς συναγωγαῖς κατὰ σάββατα καὶ τὰς λοιπὰς ἑορτὰς, ὁ λαὸς ὥφθη ἀλληγορικὴν γλῶσσαν τὴν Ἀραμαϊκὴν πολλῷ κάλλιον τῆς Ἱερᾶς νοῶν. Ἐδέησε τοίνυν πρὸς τῷ ἀναγνώστῃ καὶ ἐρμηνευτοῦ, δις ἐκ τοῦ προχειρού πρότερον ἡρμήνευεν εἰς τὸ Ἀραμαϊκὸν ἰδίωμα τὰς τῆς Παλαιᾶς Γραφῆς περικοπάς. αὗται δὲ αἱ λεκτικαὶ

ρήγ.

έρμηνεῖαι ἡ παραφράσεις αἱ Χαλδαῖκαι, ταργούμιμοι καλούμεναι, ὑστέρῳ χρόνῳ κατεγράφησαν, κατὰ μὲν τὸν Γεσέντιον οὐ πολλῷ πρότερον τῆς Χριστοῦ γεννήσεως (Μέρ. 6, § 20, 21, σ. 70 κ. φ. ἔ.)., κατ' ἄλλους δὲ ἐπὶ τῶν Χασμοναίων (περὶ τὸ 160 π. χ.).

Πλὴν δὲ τούτων τῶν ταργούμιμοι ἐδέησεν ὕστερον τὸ γράμμα τοῦ Νόμου ταῖς ὁσημέραι μεταβολλομέναις περισπάσεσι τοῦ βίου ἐφαρμόζειν. Καὶ τοῦτο ἐγίγνετο ἐν ἔρμηνείαις, μεταβολαῖς καὶ προσθήκαις. Ταύτας δὲ συγέκεξε δυεῖν ἡ ἑτέρα σχολὴ ἡ ἀκαδημία τῶν ἐν Ιεροσολύμοις ὀλίγῳ πρὶν Χριστοῦ καὶ ἐπὶ Χριστοῦ ἀναλαμψασῶν, ἡ τοῦ Σιλλήλ, ἐκ Βαβυλῶνος μεταναστάντος (ἡ δὲ ἑτέρα σχολὴ Σαμαῖ προσγγορεύετο, ἀμφότεραι μέχρι τῆς τραγικῆς καταστροφῆς τῆς Ιερουσαλήμ ἀκμάσασαι Γεσεν. αὐτ. Μέρ. βον. § 20 σ. 70). Χρόνῳ δ' ὕστερον ἐπὶ τῆς τρίτης μετὰ Χριστὸν ἑκατονταετηρίδος εἰς τὸ νῦν σχῆμα διασκευάσθεῖσαι, ἐνὶ ὀνόματι Μίδνα, τούτεστιν ἔρμηνεία, ἐκλήθησαν.

Τὸ δὲ ἔργον ἀεὶ τοῦ πρόσω ἔχώρει σοφῶν γάρ ἀποφθέγματα καὶ κρίσεις δικαιικὰς καὶ Φαρισαίων διασαφήσεις εἰς τὰ παραδεδομένα, ἐφαρμογάς τε καὶ μεταβολὰς θεσπισμάτων τινῶν μερικῶν τοῦ Νόμου συλλέγοντες, ἀφηγήμασι, λογίοις, παροιμίαις, παραβολαῖς, νουθετήσεσι καὶ τοῖς τοιούτοις διεκόσμουν. Πάντα δὲ ταῦτα συναθροίσασαι ἐπιμελῶς αἱ τῆς Παλαιστίνης ἀκαδημίαι (καὶ γάρ μετὰ τὴν κατάσκαψιν τῆς Ιερουσαλήμ ἐν Ιάβνῃ ἡ Ιαμνία, ἐν Ζιφορίᾳ, Λύδδῃ, Καισαρείᾳ αὖθις ἀκαδημίαι συνεστήθησαν, πασῶν δὲ ἐπιφανεστάτη ἡ ἐν Τιβεριάδι, ἡς τὴν λαμπηδόνα ἐπεσκίασεν ἡ περὶ τὸ 230 ἔτος μετὰ Χριστὸν συμβάσα τελευτὴν).

τοῦ ἐνδοξοτάτου φωστήρος Ῥαββὶ Ἰούδᾳ τοῦ ἀγίου) καὶ αἱ τῆς Βαβυλῶνος καὶ διασκευάσασαι αὐτὰ συναπετέλεσαν τὸ λεγόμενον Ταλμοὺδ, οὗ κύρια μέρη δύο, τὸ μὲν ἀρχαιότερον ἡ ἀνω κληθεῖσα Μίδνα ἀμφὶ τὸ 190 ἢ 220 ἔτος μετὰ Χριστὸν ὑπὸ τοῦ ἄρτι μνημονευθέντος Ῥαββὶ Ἰούδᾳ τοῦ ἀγίου ἐν Τιβεριάδι διασκευασθεῖσα. Τὸ δὲ ἔτερον μέρος τοῦ ταλμοὺδ ἡ ὑστέρω χρόνῳ συλλεγεῖσα Γεμάρα, διασαφήσεις καὶ συμπληρώσεις περιλαμβάνουσα τῆς Μιδνῆς. Δύο δὲ Γεμάραι ἐν δυσὶ πόλεσι χωρὶς ἀλλήλων διεσκευάσθησαν, ἡ μὲν ἐν Ἱεροσολύμοις Γεμάρα καλουμένη, ὡς μὲν ὁ Γεσένιός φησι περὶ τὸ 230 ἢ 270 ἔτος μετὰ Χριστὸν ὑπὸ τοῦ Ῥαββὶ Ἰωχανᾶν ἀθροισθεῖσα, κατὰ δὲ τὴν γνώμην ἀλλων μιᾷ σχεδὸν ἑκατονταεπηρίδι ὕστερον. ἡ δὲ ἕτερα Γεμάρα ἡ Βαβυλωνιακὴ συντεταγμένη λέγεται ὑπὸ τοῦ Ῥαββὶ Ἰωσῆ, ἀρχομένου τοῦ ἕκτου μετὰ Χριστὸν αἰῶνος. (Γεσεν. αὐτ. Μ. 6ον § 21. σ. 73, 74.) Διὰ τοῦτο καὶ λέγεται γε ἐκ τοῦ μέρους τὸ ὅλον ταλμοὺδ τὸ Ἱεροσολυμικὸν καὶ ταλμοὺδ τὸ Βαβυλωνιακόν.

Πρὸς δὲ τούτοις τοῖς ήδη ἀπειργασμένοις θησαυροῖς ἡ ἱερὰ παράδοσις ἔχωρει ἀεὶ τοῦ πρόσω αὐξομένη, ἡ τε Χάλαχα νῦν λεγομένη καὶ ἡ Χάγαδα, τὸν αὐτὸν που λόγον πρὸς ἀλλήλας ἔχουσαι, εἰόν περ ὁ Νόμος καὶ οἱ προφῆται. Χάλαχα μὲν οὖν ἐστιν ἡ κατὰ παράδοσιν διδασκαλία, μόνιμον κῦρος διὰ τοῦτο λαμβάνουσα, ὅτε ἐκ τῶν ἐν τέλεσι καὶ τῶν νομαμαθῶν ἐξεπορεύετο, ὡς ἐντολὴ καὶ παραγγέλματα πρὸς τὸν καθ' ἡμέραν βίον ἀμέσως ἀποθλέποντα. ἡ δὲ Χάγαδα ἐρμηνεία τίς ἐστι τοῦ λόγου τοῦ τε γραπτοῦ καὶ τοῦ διὰ στόματος ἐξ ἴδιωτῶν δρμωμένη καὶ δι' ἐλευθερίας τινὸς γιγνομένη·

σῆμως δὲ καὶ ταύτη ἀνάγκη πᾶσα ἡν τῶν ὄρίων τοῦ Νόμου μηδὲ ὅτιοῦν ἐκβαίνειν.

Πάντα δὲ τὰ μέχρι τοῦδε μνημονευθέντα πονήματα, πλὴν μόνης τῆς πεντατεύχου, περιλαβόντες οἱ ὕστερον ἐνὶ ὄνδματι ἐδήλωσαν Μιδραδ̄ προσαγορεύσαντες, ὅπερ ἔθέλει σημαίνειν οὐθὲν ἀλλοῦ ἢ ἐρμηνείαν.

Ἐκ πάντων δὴ οὕν τούτων τῶν μέχρι τοῦδε λεχθέντων ἀναγκαῖόν μοι δοκεῖ εἶναι δίχα τὸν χρόνον διαλαβεῖν, καθ' ὃν αὐτὴ ἡ παλαιὰ Γραφὴ καὶ πᾶσαι αἱ εἰς αὐτὴν ἐρμηνεῖαι καὶ τὰ ὑπομνήματα συνεγράφησαν, εἴς τε τὴν πρώτην περίοδον τὴν κυρίως Ἐβραϊκὴν ὑπό τινων (τοῦ Ἐγχορνίου) καλουμένην, ἀπὸ Μωϋσέως τε ἀρχομένην καὶ μέχρι τῆς εἰς Βαβυλῶνα ἀπαγιωγῆς καθήκουσαν, τὴν δὲ δευτέραν (τὴν Ἰουδαϊκὴν) ἀπαντα τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας καὶ τὸν ἀπὸ τῆς ἐπιστροφῆς μέχρι τῆς τρίτης πρὸ Χριστοῦ ἐκατονταετηρίδος, ὅπότε ὁ Ιερὸς κανὼν τῆς Γραφῆς ἐπεσφραγίσθη καὶ πολλὰς ἐκατονταετηρίδας ὕστερον περιλαμβάνουσαν, ἐν ᾧ πάντα τὰ ἐρμηνευτικὰ βιβλία συνετάχθη. Διαφέρουσι δ' ἀλλήλων αὗται αἱ περίοδοι οὐ μόνον κατὰ τὸν χαρακτῆρα τῆς γλώσσης, ἐφ' ὅσον ἡ Ἐβραϊκὴ ἔτι ἐγράφετο (Γεσεν.Μ. αὸν § 9 κ. φ. ៥.) ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ ἥθη καὶ τὴν θρησκευτικὴν φιλοσοφίαν ἐν γένει. Απαχθέντες γάρ οἱ Ἰουδαῖοι εἰς Βαβυλῶνα καὶ πολλαχῶς τοῖς ἀνω Ἀσιάταις ἀναμιγέντες, διέδοσάν τε ἔνια τῆς ἑαυτῶν διδασκαλίας εκείνοις καὶ τὰνάπαλιν παρ' ἐκείνων οὐκ δλίγα τοῖς Μωσαϊκοῖς συγκατέμισαν, ὥστε οὐκέτι γνησίᾳ ἡ πατριαρχικὴ διδασκαλία εἰς τὴν κοιλάδα τοῦ Ἰορδάνου ὑπέσρεψεν, οἵτε περ ἀρχῆθεν ὑπῆρχεν, ἀλλὰ πολλοῖς δόγμασι τῆς ἀνω Ἀσίας συγκριμοσμένη. Ηδη δ' ἤρξαντο καὶ τοῖς Ἐλλη-

ρῆστα.

σιγ ἀεὶ μάλισταν ἐπιμίγνυσθαι πρώην τε καὶ ἀπὸ Ἀλεξάνδρου τοῦ μεγάλου κατά τε τὴν Αἴγυπτον καὶ τὴν Ἀλεξανδρειαν μάλιστα, ἔνθα ἐν "Ἐλλησι ζῶντες τὴν ἐλάδα φωνὴν οὗτως ἴδειν ἐποιήσαντο, ωστε ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ Λάγου ἐπάναγκες αὐτοῖς κατέστη τὰς Ἱερὰς αὐτῶν βιβλους ἐλληνικῇ φωνῇ μεταφράσαι. Καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ χρόνου ἥρξατο ἡ τῶν Ο' λεγομένη μετάφρασις, χρόνῳ ὕστερον τέλος λαβοῦσα. (αὐτ. § 22 σ. 77) Ὄπειβάλοντο δὲ τῷ ἑαυτῶν ἔργῳ ὡς κείμενον τῆς Πεντατεύχου διασκευὴν, παραλλάσσονται μὲν τῆς νῦν Ἐβραϊκῆς, ἀλλὰ παραπλησίαν οὖσαι τῇ τότε καὶ ὀλίγῳ πρότερον γενομένη τῶν Σαμαριτῶν, οἵ τῶν Γραφῶν μόνην τὴν πεντάτευχον γεραίροντες ἦσαν. (αὐτ. § 24. σ. 84.) Φαίνονται δὲ τῶν Ο' ἀλλοι ἀλλῶν εἰδημονέστεροι τῆς Ἐβραϊκῆς, πάντες μέντοι ἐτυμολογίας, γραμματικῆς, ὄρθογραφίας καὶ ἔρμηνείας σμικρὸν ἐπαίστες. (αὐτ. σ. 78.) (α).

'Επεὶ δὲ αἱ Ἑλληνιστὶ ἔρμηνευθεῖσαι γραφαὶ εἰς χεῖρας πολλῶν διεδόθησαν, οἱ Ἑλληνιστὶ λαλοῦντες Ἰουδαῖοι ἀεὶ ἐλάσσονα αὐτοῦ τοῦ Ἐβραϊκοῦ κειμένου ἐπιμέλειαν ἐποιοῦντο, μέχρι οὗ παρὰ τῷ λαῷ ἡ περὶ τὴν πάτριον φωνὴν σπουδὴ καὶ τελέων ἐξέλιπεν. Εἰ δὲ καὶ ἔντισι

(α) Ἐγένοντο δὲ ἐπὶ τοῦ δευτέρου αἰῶνος μετὰ Χριστὸν καὶ ἄλλαι μεταφράσσεις Ἐλληνικαὶ ἡ τοῦ Ἀετοῦ (*Aquila*), Συμμάχου, Θεοδοτίωνος, ὃν λειψανά τινας ἐς ἡμᾶς περιγέγονε. τούτων δὲ τῶν μεταφραστῶν ἐτυμολογικὴν δεξιότητα μαρτύρει μάλιστα ὁ πρῶτος (αὐτ. σ. 79—80.), θν περ διὰ τὴν κατὰ λέξιν μετάφρασιν ἔνιοι τῶν πατέρων τὸν Ἐβραῖον ἀπεκλύουν. (αὐτ. § 26. σ. 88.).

συναγωγαῖς, ὡς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, πρὸς τὴν μεταφράσειν
τῶν Οὐρανίων κείμενον ἀνεγιγνώσκετο, ἀλλ’
ό λαὸς ἦκιστα αὐτὸς συνίει, καθάπερ καὶ οἱ νῦν χριστιανοὶ τὰ λατινιστὶ ἐκφωνούμενα τῆς μυσταγωγίας. Μά-
γιστρα δὲ καὶ αὐτῆς τῆς Μίδνης ἔστεκεν ἐρμηνεία γενέσθαι
ἔλληνιστι ἡ Δευτέρωσις ἐπικληθεῖσα. ὡς δὲ ἀτελῶς
περὶ τὴν Ἐβραΐδα φωνὴν ἐσπούδαζον καὶ αὐτοὶ οἱ ἀλ-
λως εὖ πεπαιδευμένοι τῶν ἑλληνιζόντων Ἰουδαίων, μαρ-
τυρεῖ ὁ Ἰώσηπος καὶ ἔτι μᾶλλον ὁ Φίλων.

Οὐ μὲν οὖν Ἰώσηπος περὶ τὸ 37 ἔτος μετὰ Χριστὸν
γεννηθεὶς, Φαρισαῖος πολυμαθὴς, γένους Ἱερατικοῦ ἐξ
Ἱερουσαλήμ, ἦκμαζεν ἐν χρόνῳ, καθ’ ὃν ἐν τῇ πατρίδει
αὐτοῦ πλὴν τῆς κοινῆς καταστάσης Ἀραμαϊκῆς δια-
λέκτου, ὑπῆρχεν ἥδη ἐν συχνῇ χρήσει καὶ ἡ ἑλληνικὴ
(α). Καὶ πρὸς τοὺς Ἀραμαϊκοὺς δὲ ταργασμίμ (ἐρμηνεί-
ας) ἀνεγιγνώσκετο ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἡ μετάφρασις τῶν
Οὐρανίων γάρ πως αὐτῆς καταφρονεῖν οἱ Ἰουδαῖοι ὑ-
στερον, ἐξ ὅτου ἔριδες ἐν αὐτοῖς καὶ τοῖς χριστιανοῖς
πρὸς ἀλλήλους ἐξήφθησαν, πρότερον δ’ ἐτίμων αὐτήν.

(α.) Ἐπὶ Χριστοῦ ἐλαλεῖτο ἐν Παλαιστίνῃ ἡ Συροχαλδαϊκὴ
ἢ Ἀραμαϊκὴ φωνὴ (Γεσεν. αὐτ. § 15, σ. 55, σχόλ. 68), ἀλλ’
ὑπῆρχεν ἄμα ἐν χρήσει οὐκ ἀλίγη, ὡς ἔοικε, καὶ ἡ Ἑλληνικὴ,
ἴνιος δὲ καὶ δισχυρίζοντο ὅτι καὶ μόνον Ἐλληνιστὶ οἱ Ἰουδαῖοι
ἐπὶ Χριστοῦ διελέγοντο καὶ αὐτὸς δὲ ὁ Χριστὸς ὅτι Ἐλληνιστὶ.
διελέγετο. (αὐτ. § 13, σ. 46. ἔτι δὲ § 23. σ. 80.) Ἀλλ’ οὐ-
δὲν ἤσσον ἐξ ἀλλων τε πολλῶν καὶ ἐκ τούτων, οἷμα, ἐπιεικῶς
συνάγεται ὅτι ὁ σοφὸς Ἀρετᾶν σκεπτικώτερον ἢ θεοφικώτερον
περὶ τοῦ Ἐλληνισμοῦ τοῦ Ἰωάννου διστάζει ἐν τῷ βίῳ τοῦ
Ἰησοῦ (σ. XXV τῆς δημ. ἐκδόσ.).

ρῆγον.

καὶ ὁ Ἰώσηπος τὴν Ἰουδαικὴν ἀρχαιολογίαν συγγράφων, ὡς γ' ἐπὶ τὸ πολὺ τῇ μεταφράσει τῶν Οὐρανοῖς εἰς καὶ φανερός ἐστι καὶ τὸ ἑβραϊκὸν κείμενον αὐτῇ πολλαχοῦ συμβάλλων. Καὶ ὁ σοφὸς Γεσένιος πλὴν τῆς πατρίου φωνῆς τῆς Ἀραμαϊκῆς ἀποδίδωσιν αὐτῷ καὶ γνῶσιν τινὰ τῆς πάλαι Ἐβραϊκῆς, ἣν πολλοὶ ἄλλοι σοφοὶ παντάπασιν ἔργον ἔχουσιν· ἀλλ' ἐπιμέμφεται αὐτῷ παραπληγίας τοῖς Ἀλεξανδρεῦσιν ἀπειρίαν περὶ τὴν ἐτυμολογίαν καὶ Ἑλλειψιν ἀκριβείας τε καὶ ἐμβριθείας περὶ τὴν γραμματικὴν μάλιστα τέχνην. Ἀλλ' ἵσως καὶ τὸ ὑπὲρ πατρίδος ἀπολογεῖσθαι, ὃ μάλιστα προέθετο παραίτιον φῆσιν αὐτῷ γενέσθαι, ἵναπερ ἐπιπολαιότητος ὀρῶμεν ἐν τοῖς ἀρχαιολογικοῖς μέρεσι τοῦ συγράμματος ὑπάρχουσαν. Καὶ τοῦ Ἰωσήπου σύμμως ὑποδεέστερος μακρῷ ὡς πρὸς τὴν γνῶσιν τῆς ἑβραϊκῆς φωνῆς ἐλέγχεται Φίλων ὁ ἐξ Ἀλεξανδρείας κατὰ τὸν αὐτόν που χρόνον ἀκμάσας, ἄλλαις δὲ μαθήσεσιν Ἰωσήπου προέχων, περὶ δὲ τὴν φιλοσοφίαν τῆς θρησκείας ἀξιολογώτατ' ἐσπουδαχώς, πρόδρομος ἐν πολλοῖς γενόμενος τῆς νέας Πλατωνικῆς αἵρεσεως. Οὐδὲ γὰρ ἐν χωρίον τῶν συγγραμμάτων αὐτοῦ μέχρι τοῦ δεῦρο οἱ σοφοὶ ὑπέδειξαν, ὅπερ ἀν καὶ πιθανῶς μαρτυρήσειεν ὅτι πλὴν τῆς μεταφράσεως τῶν Οὐρανοῖς κειμένῳ προσεχρήστο. (αὐτ. § 23 σ. 80 κ. φ. ៥.).

Οὕτως οὖν οἱ Ἰουδαῖοι τῆς πατρίου φωνῆς καὶ τῶν γραμμάτων ἀεὶ ἀλλοτριώτεροι καθίσταντο. Καὶ τὴν Πλατωνικὴν δὲ φιλοσοφίαν, ὡς τότε μεμιγμένη ὑπῆρχε τῇ Πυθαγορικῇ, Χαλδαϊκῇ καὶ Περσικῇ σοφίᾳ μᾶλλον ἢ ἕτερον τῇ Μωσαϊκῇ παραδέσσει ἐφιλοτιμοῦντο συγκαταμίσγειν. εἰ μὲν οὖν οἱ συγγραφεῖς ἐν Ἀλεξανδρείᾳ

τηχμαῖον τὰ τοῦ Πλάτωνος ἐν δγκτρῷ καὶ μεγαλοφώνῳ λέξει ἐν ταῖς συγγραφαῖς αὐτῶν ἐπλεόναζε τῶν Ἀστικῶν· εἰ δὲ οἱ συγγραφεῖς ἐν Παλαιστίνῃ τὸν βίον ἐποιοῦντο ἡ Ἀσιατικὴ Μουσα τῆς Πλατωνικῆς κατίσχυεν (Ἐγχόρνιος). Ἐκινήθησαν δὲ οἱ Ιουδαῖοι εἰς τοιαύτην φιλοσοφικὴν καὶ ἀληγορικὴν ἔρμηνείαν τῶν πατριῶν Γραφῶν, ἐξ ὅτου εἰς τὸ ἑλληνικὸν ἔρμηνευθεῖσαι αὐτοῖς τε τοῖς ἑλληνιστὶ φιλοσοφοῦσιν Ιουδαῖοις λιτωτεραι τοῦ δέοντος ἔδοξαν εἶναι καὶ τοῖς συμμιγῇ μάθησιν ἀσκοῦσιν Ἐλλησιν ἀφορμὴν εἰς σκώψεις ἐνέδωκεν. Οὕτως ἄρα τότε ἀμφοτέρους ἐλάνθανεν ἡ ἀρχαϊκὴ ἀπλότης καὶ τὸ ἀληθὲς καὶ ἀπλαστον ὕψος τῆς Ἱερωτάτης πασῶν τῶν βίβλων τοῦ πάλαι κόσμου. Οἱ δ' οὖν Ιουδαῖοι πρὸς Ἐλληνας, ὡς λέγω, φιλοτιμούμενοι καὶ ἐν Ἐλλησι παιδευόμενοι, ἐζήλωσάν τε τὴν φορτικὴν τῶν Ἐλλήνων μέθοδον, καθ' ᾧ περ τοὺς θεολογοῦντας ποιητὰς φιλοσοφικῶς ἡρμήνευον (ἐκεῖνον τὸν Ὁρφέα, τὸν Μουσαῖον, τὸν Ησίοδον καὶ τοὺς λοιποὺς) καὶ ἤρξαντο καὶ αὐτοὶ φιλοσοφικῷ χράματι τὴν ἡλιοειδῆ ἀπλότητα τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς καταμαυροῦν (α), μηδαμῶς ὑποπτεύοντες τῆς τῶν πατέρων πίστεως οὗτως ἀφίστασθαι, ἀλλὰ τούναντίον οἰόμενοι ἀποδεικνύναι τὰς ἑαυτῶν Γραφὰς, ὡς πρεσβυτάτας πασῶν οὔσας, πᾶσαν ὁθνείαν σοφίαν ἐν ἑαυταῖς περιλαμβάνειν, ἢπερ αὐτοὶ κυ-

(α.) Κατὰ τὰναντίκ πρὸς τοὺς ἐν Παλαιστίνῃ Ιουδαίους, οἱ δύο αἵρεσεις αὐτόθι ἀπετέλεσαν, τοὺς Φαρισαίους καὶ Σαδδουκαίους, ὃν οἱ μὲν περὶ τὸ γράμμα καὶ τὴν σκιάν ὡς ἀληθῶς τοῦ νόμου ἤσαν σπουδάζοντες, οἱ δὲ Σαδδουκαῖοι ἤκιστα τῶν ἐσγάτων φροντίζοντες ζητημάτων, δια περ τὴν κυριωτάτην θύσιαν πάσης θρησκείας ἀποτελεῖ.

σ'.

ρίως παρ' "Ελλησιν ἀρυόμενοι, τὸ ἀπλοῦν γράμμα τῆς ἀρχελοῦς Γραφῆς χατέπνιγον, φάσκοντες τὴν μὲν ἐξ αὐτοῦ τοῦ γράμματος ἔννοιαν τὸ τῆς Γραφῆς σῶμα εἶναι, τὴν δ' ἐν ἀλληγορίαις ὑπόνοιαν τὴν ψυχὴν αὐτῆς. (Σελ-
λερίου Πετρ. τῆς φιλ. Τ. Γ'. σ. 564, 565—584 κ. φ. ៥.
ἔκδ. Α.) Διέλαμψε δ' ἐν τούτοις τοῖς Ἰουδαίοις πάντων
μάλιστα ὁ ἐν τῷ πρόσθεν μνημονευθεὶς Φίλων δὲ Ἐ-
λεξανδρείας, πολλὰ Θεολογικὰ συγγράμματα ἐμφίλοσό-
φως συγγράψας.

Τὰ δὲ περὶ τὴν ἴδιως κάββαλαν λεγομένην, τὴν μυ-
στικὴν ἀγωγὴν, σιγῇ παρερχόμεθα, τὴν περ ὡς Ἱερὰν πα-
ράδοσιν οἱ διπάδοι εἰς τὸν Ἀδὰμ ἀνήρτων, ὡς λαβόντα
αὐτὴν παρὰ τοῦ ἀγγέλου Παζιθέλ. Καὶ οἱ σοφοὶ δὲ Ἰ-
ουδαῖοι οἱ παρὰ τῇ ἀκαδημίᾳ τῆς Τιβεριάδος καὶ τῆς
Βαβυλῶνος ἀναλάμψαντες σχεδόν τι οὐδεμιᾷ ἀκλητική
μα-
θήσει τὸν νοῦν ἐπέστησαν ἢ παντοδαπῇ ἐρμηνείᾳ τοῦ
νόμου καὶ τῶν Ἱερῶν Γραφῶν ἐν γένει. Ἐξ ὅτου δὲ, τῆς
Ἱερᾶς αὐτῶν πατρίδος ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων ἀπανθρώπως
κατασκαφείσης, δεῦρο κάκεῖσε τραγικῶς διεσπάρησαν,
τὸ φιλομαθὲς αὐτῶν παντάπασιν ἐμαράνθη μέχρι οὗ
οἱ ὄμόφυλοι αὐτῶν Χαλίφαι εἰς δύναμιν καὶ παιδείαν ἀξι-
ολογωτάτην ἐπήρθησαν, παρ' οὓς οἱ Ἰουδαῖοι προστασί-
ας εὔμούσου τυχόντες, ἐνέγκλως περὶ τὰς ἐπιστήμας ἐ-
σπούδαζον τὰς ἐν ταῖς ἀκαδημίαις τοῦ Βαγδαδίου, τῆς
Κούφας καὶ τῆς Ἀλεξανδρείας διδασκομένας. Καὶ ἀπὸ
τούτου τοῦ γρόνου ἐγένοντο ἀνὰ πᾶσαν τὴν Ἀνατολὴν καὶ
γραμματικοὶ καὶ μαθηματικοὶ καὶ ἀστρονόμοι καὶ φιλόσο-
φοι καὶ ἱατροὶ, οἱ Ἰουδαῖοι. Ἀλλὰ σκιαζομένης δσημέραι
τῆς λαμπηδόνος τῶν χαλιφῶν ἐκ τοῦ γένους τῶν Ἀβ-
βασιδῶν ἐν Βαγδαδίῳ, παρέκμαζε καὶ ἦευδοκίμησε τῶν